

Ահնարեալ թուանաւոր սնկիկի մարդու թաւքի մէջ ներկայու-
թիւնը կախումն ունի մեր մարտադական գործարանից: Ինչո՞ւ մէ-
կայանում այդ կախումը եւ ստոյգ է արդեօք՝ որ միշտ կերակուր
ընդունելով սնկիկը չբանաւ: մեր թուքից — այդ հարցը, որի
վրա արած են Պատարի փորձերը, մինչեւ ցայժմ չեն տալիս գեա-
ռչ մի հաստատ պատասխան: Առջնակէս չեն տալիս նրանք պա-
տասխան եւ միւս գեաւաւի էական հարցին, այսինքն թէ թքի
մէջ նոր գաած թուանաւոր սնկիկը — թուանաւոր է արդեօք
միայն վերքերու թեամբ գէղի նապաստակները գործարանը,
թէ՛ վերքերու թեամբ դէպի բոլոր կենդանական գործարանները
առհասարակ որոյ թելում եւ գէղի մարդս գործարանը:
Կորսնչ ենք արդեօք մենք մեր թքով թուանաւորել մեր մերձա-
ւորին: Ինչպէս մենք թուանաւորում ենք նրանց ստրիկներով
(СТРИЖНИЦЬ շատ թուանաւոր նիւթ է) միան գեղով, սինիլ թը-
թաւաւով (СНИЛЬНАЯ КИСЛОТА) եւլն: Թէ՛ մենք կարող ենք
թուանաւորել նրանով միայն նապաստակներին: Ամենայն գէղ-
քում Պատարի աւաջուայ փորձերը ցոյց տուն գտնէ թէ՛ ծո-
վային խողիկի եւ կառաղածի համար ոչ մի խտրական վտանգ
չի կարող ունենալ մարդոյ թուքը: Պատարը շարունակում է
իւր փորձերը թուքի սնկիկի վրա, եւ իւր ժամանակին մենք կը-
ծանօթագնենք ընթերցողներին այդ հետաքրքիր հետազոտու-
թիւնների տպագայ հեռեւանքների հետ:

(Թարգմանից)

Զատարեալ Տ. Զատարեանց:

ԱՎԱԿԵՄԻԱ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԻՏՈՒԹԵԱՆՅ:

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԿԱԹՆԱՏՈՒԹԻՒՆ

Գաղղիոյ մի քանի կողմերը գլեցիկ մանկանց համար, փոխա-
նակ ամուսնացեալ կանանց, աղջիկ մայրեր (այսինքն գեաւա-
մուսնացած՝ մայր եզող աղջիկներ) իբրեւ սանտու գործածելու
մասին՝ ցոյց տրուած ներողամատութեան մի վրայօք տեղեկագիր
ներկայացուած լինելով Գաղղիոյ Ակագեմեային Հոկտեմբերի
15ի նստին, անուանին ժիւլ — Սիմօն, Ակագեմեայի անդամ այս

խնդրոյն վրայ հետեւեալ խմատաւն դիտողութիւնն ու խորհրդածութիւնը կ'անէ:

«Դիւրին է, կ'ասէ, ինչպէս արած է Ռուսոյ, յառաջ բերել այս կետը թէ՛ մայրերուն հարկ անհրաժեշտ է՝ որ իրենք կաթ տան իրենց զաւակացը. ստոյգ է թէ՛ մի մայր՝ որ իւր զաւակը ուրիշ կնոջ խնամոցը կ'իջողու, իւր ամենէն առաջին պարտականութեան դէմ՝ կ'մեղանչէ, եւ իւր ամենէն թանկագին իրաւունքը կ'լքանէ, այն է մայրական իրաւունքը, նաեւ ոչ նուազ ստոյգ է թէ՛ այն կինն՝ որ իւր ստինքէն կ'խլէ իւր զաւակը օտարի ստեանցը յանձնելու, բնութեան օրէնքը կ'զանցանէ: Խնդիրն ոչ այնքան սոցա դէմ՝ բացառանչելուն՝ որքան սոյն չարիքին մէկ դարմանը գտնելուն մէջ կ'կայանայ:

«Եթէ մայրը չունի կաթ, եթէ մանկան կենաց դէմ վտանգ կ'սպառնայ, առանց վարանման եւ առանց ուրիշ բան մտածելու, խնդրն փնտռելու կ'ենեա մի կին՝ որ կարող լինի քեզ այնքան սիրելի եզոզ սյդ արարածն ազատել, փրկել անսուսողութենէ, եւ ամենէն աւելի նախապատուութիւնն այն կնոջ կ'տաս, որն որ ամենէն լաւ առողջական պայմաններն կ'կրէ յինքեան: Բարեք կենցաղոյ եւ բարի վարուց վկայական փնտռելը՝ այդ իբրեւ երկրորդական բան՝ կ'մնայ վերջը: Մարդս նախ եւ առաջ զինքն ստիպող հարկին կ'հնազանդի, այն հարկին՝ որ ոչ մտածելու ժամանակ կ'իջողու եւ ոչ ընտրութիւն անելու:

«Շատ անգամ կ'պատահի՝ որ մի ստեղծութեան մէջ՝ ամուսնացեալ կնոջմէն աւելի աղջիկ — մօր մի նախապատուութիւն կ'տրուի, նորա համար՝ որ գլխաւորապէս ստեղծուած այրերն, յիշուի կամ յանիրաւի, զգուելի համարում մ'ունին: Գիտէք սակայն, որ այդ անկէալ կինը, որում տեղի մի կ'տայ քձեր տան մէջ, եւ զոր կողակցին մայրականութեանը կ'ընկերացընէք՝ սահմանելն անկարելի իմն ստտիճանաւ, լաւ գիտէք՝ որ այդ պատրեալ կինը մանկան վրայ ազդեցութիւն իմն ի գործ պիտի դնէ, եւ որ այդ ազդեցութեան ներքեւ յետոյ պիտի յօրինուի սղայն:

«Արեւմտեան միջոցը, որով կաթ չունեցող մի կին կարենայ կաթ ունենալ, կամ թէ լաւ կաթ ունեցող մի կին մերթ անբարոյականացեալ կ'լին մ'եղած չլինի: — Պէտք եմ ըսել թէ՛ այս մեր խնդրած միջոցը՝ ոչ օրէնքը կարող է մեզ տալ իւր պաշ-

տուէրներովն, ոչ գիտութիւնը՝ իւր գիւտերովն եւ ոչ բժշկութիւնն՝ իւր հնարքովն:

«Այսպիսի միջոց մի կարենայ գտնելու նպատակաւ իմ բոլոր արած խուզարկութիւնքս, բոլոր խարխափազնութիւնքս, եւ ամենայամուռ բոլոր մտածումներս, կ'շարունակէ ծիւլ — Սիմոն, բնաւ ո եւ է դարման մի ի յայտ չած եսին ինձ այս չարեաց դէմ: Յետ երկար խօսմանց, վերջապէս եկայ այն համոզմանը, յանգելու թէ՛ բարոյական ոյժը զօրութեանց ամենէն զօրեղագոյնն է, թէ նա է միայն ճշմարիտ զօրութիւնը:

«Կաթ չունեցող կիներ՝ բժշկի դարմաններովը չբժշկուիր, կրփմային զօրութեամբն եւս չկրնար կազգուրիլ, իսկ այդ կիներ կ'ապրի այնպիսի բարոյական մտնոլորտի մէջ՝ որ անկարող է պահպանել եւ սնուցանել կեանքը, այդ կիներ ոչ կ'մտածէ եւ ոչ իսկ կ'ձանչէ թէ՛ ի՞նչ են իւր պարտիքը, թէ ո՞րն է իւր պարտեաց ամենէն նուիրականը, նա ոչ այլ ինչ կ'մտածէ, բայց եթէ՛ հաճոյից, այցելութեանց, պարահանդէսներու, թաւրոններու եւ գիշերային զուարճութեանց իղձերն գոհացնել: Բոլոր այս մրտածմանց մէջ իւր բարոյական առողջութիւնը աւելի շուտ կ'կորսուի նախ քան զիւր ֆիզիքական առողջութիւնն: Ամեն բանէ առաջ զուարճութիւն, ապա պարտականութիւնք, այն եւս անհաճոյ եւ անախորժ պէտք չէ որ լինի: Ահա առիկ կանայք՝ որք չկարեն եւ ոչ իսկ պէտք են մայր լինել:

«Եւ ի՞նչպէս ոյժ եւ առողջութիւն տալ իր խորհին այսպիսի մի սերնդեան, որոյ հոգին արդէն թօշնել է: Որպիսի՞ առողջ եւ կենդանարար դաստիարակութիւն կ'փնառեն այս ապականութիւնն մաքրելու եւ ուղղելու համար:

«Գիտէք արդէն թէ՛ դուք ձեր մէջէն մէկը պատուիրակ յուղարկեցիք Հանրային Կրթութեան բարձրագոյն խորհուրդը, որ աղջկանց վարժարանաց վերաբերեալ ուսմանը ծրագիրներն կատարելագործելու աշխատութեանն օժանդակէ եւ գործակցի: Թէ ի՞նչքան թիւի, շէի, պիէտըս եւ այլն բարդած եւ գիզած են անգ՝ անհաւատալի բան է: Գիտնական տարրալուծին (chimiste) մէկը շատ իմաստութեամբ կ'ասէր. — «Պարօններ, ալ հերիք է այդքան շիմի, կ'աղաչեմ», եւ տակաւին կ'յաւելուին անդանօր եւ երկրաչափութիւն եւ բնական պատմութիւն, այն աստիճան՝ որ մէջերնէն մին, այլ եւս համբերութիւնն սպառելով գոչեց. —

« Ես եթէ մանչ լինէի, այսքան բան գիտցող աղջիկ մ' ինձի կին չէի ուզեր առնուլ ։ »

« Սոսիզը խօսելու համար՝ ես եւս այդ կարծիքէն եմ, այժմեան աշխարհի ունայնամիտ՝ եւ ինքզինքնին զուարճութեանց, հաճոյից եւ չնչին բաներու տուող կանանց փոխան՝ դուք ձեր այդ ուսմանց յայտագիրներովն ոչ այլ ինչ պիտի ունենաք, բայց եթէ իրենք իրենց վրայ մեծ համարում ունեցող, կատարելապէս իւրեանց բոլոր էրանցը վերահասու եւ իրազէկ անհանգուրժելի կանայք, որք այժմեան կանանց չափ եւս չպիտի գիտնան իրենց պարտականութեանց առաջը խոնարհիլ ։

« Ասեմ ձեզ, այդ չարեաց դարմանը՝ բարոյականութեան, կրօնի, փիլիսոփայութեան մէջ պէտքէ որոնել, սոցանէ պարտ է ինդրել այդ դարմանը, բարւոյն գիտակցութիւնն ու ճանաչումը եւ պարտականութեան սէրը եւ եթ կարող են այդ թառամեալ բնութիւններն վերակենդանացնել ։ Համոզումն է՝ որ զօրութիւն պիտի տայ, Հոգին է՝ որ զմարմինն պիտի փրկէ, Հաւատն է՝ որ զընկերութիւնն պիտի փրկէ ։

« Իմ այս քարոզած միջոցս շատ հասարակ բան պիտի թուի ձեզ, եւ կ'ախնամ՝ որ չափազանցախօս պիտի երեւիմ՝ եթէ ասեմ թէ սոսնուած այդ պատուհասը բժշկելու, եւ կանանց՝ իւրեանց մայրութեան զօրութիւնն ու կսրովը տալու համար, պէտքէ նախ ուսուցանել իւրեանց՝ պաշտել զԱստուած եւ սիրել բարոյականութիւնն, բայց ես՝ մի փիլիսոփայ ըլլալովս հանգերձ, ամենայն խոնարհութեամբ կը խոստովանիմ թէ, ես քան զայս աւելի լաւ եւ աւելի ազդու ոչինչ գտի ։ Պ. տեղեկարերն, որ լաւ տնտեսագէտ եւ միանգամայն քաջ բարոյագէտ մի է, հաւաստի եմ թէ՝ չպիտի անգոսնէ իմ այս գտած դարմանս, բայց շատ կցաւիմ որ յայսմանէ զատ չկայ մի ուրիշ դարման մեզ ցոյց տրուելու ։

Ժիւլ Սիմոնի այս խօսքերն, աւելորդ է ասել թէ, Ակադեմիայի բոլոր անդամնց ծափահարութեանցն ու գրուատանացը կարժանանան ։

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ Մ. ԹԻԻՒՊԷՆՏՃԵԱՆՑ